

EIROPAS KOMISIJA
REĢIONĀLĀS POLITIKAS
ĢENERĀLDIREKTORĀTS

Informatīvs paziņojums par krāpšanas pazīmēm attiecībā uz ERAF, ESF un Kohēzijas fondiem

Atruna

Šo darba dokumentu ir sagatavojuši Komisijas dienesti. Pamatojoties uz piemērojamām Kopienas tiesībām, šajā dokumentā sniegta tehniska informācija valsts iestādēm, praktiķiem, atbalsta saņēmējiem vai potenciālajiem labumguvējiem un citām struktūrām, kas pārrauga, kontrolē vai īsteno kohēzijas politiku, par to, kā interpretēt un piemērot Kopienas tiesību aktus šajā jomā. Darba dokumenta mērķis ir sniegt Komisijas dienestu paskaidrojumus un minēto tiesību aktu skaidrojumu, lai veicinātu darbības programmu īstenošanu un labu praksi. Tomēr šis informatīvais paziņojums neierobežo attiecīgo valstu tiesību aktu skaidrojumus, Eiropas Kopienų Tiesas un Pirmās instances tiesas skaidrojumus vai Komisijas lēmumu pieņemšanas praksi.

SATURA RĀDĪTĀJS

1. IEVADS	3
1.1. Priekšvēsture	3
1.2. Kopēja krāpšanas novēršanas stratēģija	3
2. DEFINĪCIJAS	4
2.1. Pārkāpuma definīcija	4
2.2. Krāpšanas definīcija Līgumā	5
2.3. Krāpšanas veidi	5
3. KRĀPŠANAS IEMESLI	5
4. ATBILDĪBA PAR KRĀPŠANAS NOVĒRŠANU UN ATKLĀŠANU	6
4.1. Vadošās un apstiprināšanas iestādes (“vadība”)	6
4.2. Revīzijas iestādes (un citas revīzijas struktūras, kas veic revīzijas darbu)	7
5. IETEIKUMI ŠĀ INFORMATĪVĀ PAZIŅOJUMA IZMANTOŠANAI	7

1. pielikums.	Krāpšanas shēmas saistībā ar līgumiem un iepirkumu un to pazīmes
2. pielikums.	Konsultāciju pakalpojumu krāpšanas shēmas un to pazīmes
3. pielikums.	Procedūra ziņošanai par krāpšanu Eiropas Krāpšanas apkarošanas birojam (<i>OLAF</i>)

---

1. IEVADS

1.1. Priekšvēsture

Saskaņā ar Līguma 274. pantu Komisija uzņemas atbildību par budžeta izpildi, ievērojot pareizas finanšu vadības principus. Turklāt dalībvalstis sadarbojas ar Komisiju, lai nodrošinātu to, ka asignejumus izmanto saskaņā ar pareizas finanšu vadības principiem.

Līguma 280. pantā izvirzīts noteikums Kopienai un dalībvalstīm apkarot krāpšanu un citādu nelegālu darbību, kas apdraud Kopienas finanšu intereses.

Turklāt saskaņā ar 53.b panta 2. punktu Padomes Regulā (EK, *Euratom*) Nr. 1605/2002 par Finanšu regulu, ko piemēro Eiropas Kopienų vispārējam budžetam¹, dalītajā pārvaldībā dalībvalstis ir atbildīgas par pārkāpumu un krāpšanas novēršanu un ar to saistītu jautājumu risināšanu. Saskaņā ar dalītas pārvaldības tiesisko regulējumu, lai aizsargātu Kopienas finanšu intereses, dalībvalstis galvenokārt ir atbildīgas par tādu vadības un kontroles sistēmu izveidi, kas atbilst Kopienas tiesību prasībām, un norīko revīzijas iestādes, kas pārbauda šo sistēmu darbības efektivitāti, lai nepieļautu un konstatētu krāpšanu un labotu pārkāpumus². Pārkāpumu vai aizdomu par krāpšanu gadījumā Komisija jāinformē saskaņā ar ziņošanas procedūru, ko nosaka Komisijas Regula (EK) Nr. 1681/94 un (EK) Nr. 1831/94 attiecībā uz pārkāpumiem gadījumos, kas attiecas uz 2000.–2006. gada plānošanas periodu, un saskaņā ar Komisijas Regulu (EK) Nr. 1828/2006 (27.–36. pantu) gadījumos, kas attiecas uz 2007.–2013. gada plānošanas periodu.

Neatkarīgi no tā, vai pārkāpums ir netīšs vai tīšs (krāpšana), ar to saistītie izdevumi jāizslēdz no Kopienų budžeta līdzfinansējuma.

Šajā informatīvajā paziņojumā ir uzskaitītas krāpšanas shēmas un attiecīgās krāpšanas pazīmes, kas var attiekties uz strukturālo darbību jomu, lai tādējādi pievērstu dalībvalstu uzmanību krāpšanai un tās savukārt varētu stiprināt vadības un kontroles sistēmas un efektīvāk nepieļaut un konstatēt krāpšanu³.

1.2. Kopēja krāpšanas novēršanas stratēģija

Šā informatīvā paziņojuma izstrāde ir viena no darbībām, kas izriet no 2008. gadā sāktas plašākas iniciatīvas. Reģionālās politikas ģenerāldirektorāts un Nodarbinātības, sociālo lietu un vienlīdzīgu iespēju ģenerāldirektorāts ar *OLAF* palīdzību ir izstrādājuši Kopēju krāpšanas novēršanas stratēģiju (*JFPS*), kas aptver virkni pretkrāpšanas rīcību, lai palielinātu informētību un padziļinātu izpratni par krāpšanu dalītas pārvaldības situācijā, un sniegtu vadlīnijas un iedarbīgākus līdzekļus krāpšanas apkarošanai.

---

¹ OV L 248, 16.9.2001.

² 70. pants Padomes 2006. gada 11. jūlija Regulā (EK) Nr. 1083/2006, ar ko paredz vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu un atceļ Regulu (EK) Nr. 1260/1999, OV L 210, 31.7.2006., un 4. iedaļa (27.–36. pants) Komisijas Regulā (EK) Nr. 1828/2006, kas paredz noteikumus par to, kā īstenot Padomes Regulu (EK) Nr. 1083/2006, OV L 371, 27.12.2006.

³ Katru gadu Komisija publicē gada pārskatu par cīņu pret krāpšanu Kopienā (piemēram, par 2007. gadu: *Komisijas pārskats Eiropas Parlamentam un Padomei par Kopienas finanšu interešu aizsardzību – cīņa pret krāpšanu – 2007. gada pārskats* – SEC(2008)2300 un SEC(2008)2301, kas ietver statistikas pielikumu par pārkāpumiem, krāpšanu un aizdomām par krāpšanu. Strukturālo darbību jomā 2000.–2006. gada plānošanas periodā, sniedzot pārskatus Komisijai par pārkāpumiem saskaņā ar spēkā esošajiem noteikumiem par ziņošanu, dalībvalstis ir norādījušas, ka 12–15 % no visiem pārkāpumu gadījumiem ir “aizdomas par krāpšanu”. Pamatojoties uz šo novērtējumu, 2007. gada pārskatos ietvertie “aizdomu par krāpšanu” gadījumi iespaido aptuveni 0,31 % visu saistību. Tā kā šie skaitļi ir provizoriski, pret tiem jāizturas ar pietiekamu piesardzību, jo vienīgi kompetenta tiesu iestāde var kvalificēt aizdomas par krāpšanu kā krāpšanas gadījumu.

Attiecībā uz vadlīnijām kopumā, sākot no 2009. gada, to mērķis ir sniegt dalībvalstu struktūrfondus pārvaldošajām iestādēm, Komisijas referentiem un Komisijas un dalībvalstu revidentiem dažādu jautājumu risinājumu paketi saistībā ar krāpšanu.

Konkrētāk – *JFPS* stratēģiskie mērķi ir šādi:

- biežāk veikt krāpšanas riska novērtējumu;
- **sniegt dalībvalstīm vispusīgākas norādes krāpšanas atklāšanai;**
- sniegt lielāku atbalstu dalībvalstu varas iestādēm krāpšanas novēršanas un atklāšanas darbā; palielināt Reģionālpolitikas ģenerāldirektorātā un Nodarbinātības, sociālo lietu un vienlīdzīgu iespēju ģenerāldirektorātā informētību par krāpšanu;
- palielināt dalībvalstīs informētību par krāpšanu.

Tā kā viens no *JFPS* stratēģiskajiem mērķiem ir sniegt vispusīgas norādes krāpšanas atklāšanai, kas savukārt var veicināt krāpšanas novēršanu, Komisija ir izstrādājusi šo informatīvo paziņojumu par krāpšanas pazīmēm, lai padziļinātu dalībvalstu izpratni par krāpšanas shēmām un krāpšanas pazīmēm.

Šā informatīvā paziņojuma 1. un 2. pielikums ietver vispārēji atzītu, izplatītu un atkārtotu krāpšanas shēmu uzskaitījumu līgumtiesību piešķiršanas un publiskā iepirkuma, darbaspēka izmaksu un konsultāciju pakalpojumu jomā, kā arī saistītās krāpšanas pazīmes.⁴

Šā informatīvā paziņojuma 3. pielikumā apkopotas procedūras ziņošanai par krāpšanu Eiropas Krāpšanas apkarošanas birojam (*OLAF*).

2. DEFINĪCIJAS

2.1. Pārkāpuma definīcija

Padomes 1995. gada 18. decembra Regulā (EK) Nr. 2988/95 par Eiropas Kopienų finanšu interešu aizsardzību termins “pārkāpums” ir plašs jēdziens un aptver gan netīšus, gan tīšus saimnieciskās darbības subjektu pārkāpumus.

Regulas (EK) Nr. 2988/95⁵ 1. panta 2. punktā dota šāda “pārkāpuma” definīcija:

*“Kopienas tiesību normas pārkāpums, ko rada kāda saimnieciskās darbības subjekta rīcība vai nolaidība, kas [kura] kaitē vai varētu kaitēt Kopienų budžetam vai to pārvaldītiem budžetiem: mazinot vai zaudējot ienākumus no Kopienų vārdā tieši izveidotajiem pašu resursiem vai veicot nepamatotus izdevumus.”*⁶

---

⁴ Liela daļa informācijas ir iegūta no 2008. gadā publicētās Sertificēto krāpšanas izmeklētāju asociācijas (*ACFE*) rokasgrāmatas *Contract and Procurement Fraud*. Šīs rokasgrāmatas pamatā ir pasaules mēroga krāpšanas gadījumu izmeklēšana un zināmās krāpšanas shēmas. Sk. www.acfe.com.

⁵ OV L 312, 23.12.1995, 1. lpp.

⁶ Regulas (EK) Nr. 1681/94 1.a pantā norādīta šā termina definīcija saistībā ar struktūrfondiem: “pārkāpums” ir jebkurš Kopienų tiesību noteikumu pārkāpums, kas izriet no uzņēmēja rīcības vai neizdarības, kuras rezultātā tiek nodarīts vai varētu tikt nodarīts kaitējums Eiropas Kopienų vispārējam budžetam, iekļaujot Kopienų budžetā nepamatotus izdevumus. Šāda definīcija ir norādīta arī 2. panta 7. punktā Padomes Regulā (EK) Nr. 1083/2006, ar ko paredz vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu 2007.–2013. gadam.

2.2. Krāpšanas definīcija Līgumā

Konvencijā, kas izstrādāta, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību K3. pantu par Eiropas Kopienu finansiālo interešu aizsardzību⁷, attiecībā uz izdevumiem “krāpšana” ir definēta, kā jebkāda darbība vai bezdarbība ar iepriekšēju nodomu, kura ir saistīta ar:

- *viltotu, kļūdainu vai nepilnīgu pārskatu vai dokumentu lietošanu vai uzrādīšanu, kuru rezultāts ir Eiropas Kopienu vispārīgā budžeta vai Eiropas Kopienu pārvaldīto vai Eiropas Kopienu interesēs pārvaldīto budžetu līdzekļu piesavināšanās vai nelikumīga paturēšana;*

- *informācijas noklusēšanu, pārkāpjot konkrētas saistības, ar tādu pašu rezultātu;*

- *šādu līdzekļu izlietošanu citiem mērķiem, nekā tie sākotnēji tika piešķirti.*

Tādējādi krāpšana ietver maldināšanu ar iepriekšējo nodomu, savukārt terminu “pārkāpums” lieto vispārīgākā nozīmē.

Saskaņā ar Regulas (EK) Nr. 1681/94 3. panta e) apakšpunktu, sākot ar 2006. gadu, dalībvalstīm, ziņojot Komisijai par pārkāpumiem, jānorāda, vai šie pārkāpumi ir saistīti ar **“aizdomām par krāpšanu”**.⁸

2.3. Krāpšanas veidi

Ieteicams klasificēt visus krāpšanas veidus atbilstoši konkrētajiem apstākļiem un videi, kur organizācija darbojas.

Sertificēto krāpšanas izmeklētāju asociācija (ACFE)⁹ izmanto īpašu taksonomiju, kas aptver krāpšanas veidus, ar kuriem var saskarties organizācija. ACFE krāpšanu iedala trīs veidos, ko organizācija var izmantot kā sākuma punktu, lai identificētu jomas, kas pakļautas krāpšanai:

1. Tīšas manipulācijas finanšu pārskatos (piem., nepareizi norādīti ieņēmumi).
2. Jebkāda materiālo vai nemateriālo aktīvu piesavināšanās (piem., kompensācijas par krāpnieciskiem izdevumiem).
3. Korupcija (piem., kukuļdošana, manipulācijas ar cenu piedāvājumu, slēpts interešu konflikts, izšķērdēšana).

3. KRĀPŠANAS IEMESLI

Krāpšanas izdarīšanas pamatā ir trīs faktori, ko var apkopot “krāpšanas trīsstūrī”¹⁰:

---

⁷ OV C 316, 27.11.1995., 49. lpp.

⁸ Regulas (EK) Nr. 1681/94 1.a panta 4. punktā “aizdomas par krāpšanu” ir definētas kā “pārkāpums, attiecībā uz kuru valsts līmenī tiek uzsākta administratīva tiesvedība un/vai tiesvedības procedūra, lai noteiktu, vai pastāv tīšs pārkāpums, jo īpaši krāpšana”. Šī definīcija ir ietverta arī Regulas (EK) Nr. 1828/2006 27. panta c) apakšpunktā.

⁹ Sk. "Managing the Business Risk of Fraud – A Practical Guide", the Institute of Internal Auditors, the American Institute of Certified Public Accountants and the Association of Certified Fraud Examiners, 2008. <http://www.ifa-iaf.be/v1/frontEnd/library/ifa/index.php?action=detail&id=29>.

¹⁰ Krāpšanas trīsstūra koncepciju ieviesa krāpšanas pētnieks Dr. Donalds R. Kresijs [Dr. Donald R. Cressey]. Sk. "The Handbook of Fraud Deterrence", Harry Cendrowski, James P. Martin un Louis W. Petro, 2007, 41. lpp.

Iespēja. Pat ja kādai personai ir motīvs, ir jābūt iespējai. Vājas iekšējās kontroles sistēmas var radīt iespēju (*varbūtība, ka krāpšanu neatklās, ir krāpniekam izšķirošs apsvērums*). Iekšējās kontroles sistēmu trūkumi ir saistīti ar neatbilstību, piemēram, šādās jomās:

- uzraudzību un pārbaudēm;
- pienākumu nošķiršanu;
- vadības apstiprinājumu;
- sistēmas kontroli.

Krāpšana var notikt arī tad, ja kontroles pasākumi nenotiek vai ja personas, kas ir ietekmīgos amatos, rada iespēju ignorēt kontroli.

Racionāls skaidrojums. Cilvēks var rast attaisnojumu savai rīcībai un racionāli to izskaidrot, piemēram, “šī rīcība ir taisnīga – es esmu pelnījis šo naudu” vai “viņi to man ir parādā”. “Šo naudu es tikai aizņemos – es to atmaksāšu.”

Finansiāls spiediens, stimulē vai motīvs. “Vajadzības vai mantkārības” faktors. Mantkārība bieži var būt spēcīgs motīvs. Citos gadījumos spiedienu var radīt personīgas finansiālas problēmas vai personīgi netikumi, piemēram, azartspēles, atkarība no narkotikām utt.

“Krāpšanas trīsstūra izjaukšana”¹¹ ir krāpšanas novēršanas pamatā. Stingras iekšējās kontroles sistēmas vistiešāk var ietekmēt vienu no šiem trim elementiem – iespēju –, un tādēļ to ir visvieglāk pārvaldīt.

4. ATBILDĪBA PAR KRĀPŠANAS NOVĒRŠANU UN ATKLĀŠANU

4.1. Vadošās un apstiprināšanas iestādes (“vadība”)

Struktūrfondu dalītas pārvaldības sistēmas apstākļos dalībvalstis galvenokārt ir atbildīgas par Kopienas prasībām atbilstošas vadības un kontroles sistēmu izveidi un norīko revīzijas iestādes, kas pārbauda šo sistēmu darbības efektivitāti, lai nepieļautu un konstatētu krāpšanu un labotu pārkāpumus.

Tā kā vadība ir primāri atbildīga par krāpšanas novēršanu, iespējams, ka vadībai un revidentiem ir jāveic kopēji pasākumi, lai veiksmīgāk cīnītos pret krāpšanu¹².

¹¹ Sk. “*The Handbook of Fraud Deterrence*”, Harry Cendrowski, James P. Martin un Louis W. Petro, 2007, 41. lpp.

Vajadzētu censties samazināt iespējas elementu krāpšanas trīsstūrī.

Galvenais mehānisms iespējas samazināšanai ir stingra iekšējā kontrole, kas, pirmām kārtām, ietver atbilstošu uzraudzību un pārbaudes un pienākumu nošķiršanu.

Vadībai jābūt arī pietiekamām zināšanām, lai spētu identificēt krāpšanu raksturojošos rādītājus, un jāapzinās pienākums ziņot par pārkāpumiem un aizdomām par krāpšanu atbilstoši spēkā esošajiem tiesību aktiem.

Dalībvalstīm jāpievērš uzmanība tam, lai iekšēji tiktu pareizi īstenotas un izplatītas vadlīnijas attiecībā uz pienākumu ziņot par pārkāpumiem un aizdomām par krāpšanu, kā noteikts piemērojamos tiesību aktos.¹³

4.2. Revīzijas iestādes (un citas revīzijas struktūras, kas veic revīzijas darbu)

Saskaņā ar IIA standartu 1210.A2¹⁴ iekšējam auditoram (un ārējam auditoram) jābūt pietiekamām zināšanām, lai spētu konstatēt krāpšanas pazīmes, bet netiek uzskatīts, ka auditoram jābūt tādām zināšanām, kādas ir vajadzīgas personai, kuras galvenais pienākums ir atklāt un izmeklēt krāpšanu.

Izrādot profesionāla skepticisma attieksmi¹⁵, revidentiem jāpievērš īpaša vērība krāpšanas iespējām, piemēram, kontroles trūkumiem kontroles un vadības sistēmā. Attiecīgā gadījumā, jo īpaši tad, ja var uzskatīt vadības un kontroles vidi par augsta riska zonu, revidentiem ieteicams vērsties vadošajās iestādēs, lai uzzinātu to viedokli par krāpšanas risku un pārbaudītu, vai tiek veikti pasākumi krāpšanas apkarošanai.

Revīzijas iestādes kā daļu no abu sistēmu audita – vadības un kontroles sistēmas un operatīvās darbības audita – pārbauda, vai pastāvošie mehānismi krāpšanas novēršanai ir piemēroti un efektīvi.

Revīzijas iestādēm vajadzētu būt uzmanīgām attiecībā uz krāpšanu, jo īpaši saistībā ar mērķfinansējuma piešķiršanas procedūru un krāpšanu saistībā ar līgumtiesību piešķiršanu un publisko iepirkumu (apspriežot, plānojot un veicot revīziju, auditors var uzskatīt, ka publiskā iepirkuma joma ir stipri pakļauta krāpšanas riskam).¹⁶

5. IETEIKUMI ŠĀ INFORMATĪVĀ PAZIŅOJUMA IZMANTOŠANAI

Ieteikumi dalībvalstīm.

---

¹² Sk. “*The Handbook of Fraud Deterrence*”, Harry Cendrowski, James P. Martin un Louis W. Petro, 2007, 29. lpp.

¹³ 70. pants Padomes 2006. gada 11. jūlija Regulā (EK) Nr. 1083/2006, ar ko paredz vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu un Kohēzijas fondu un atceļ Regulu (EK) Nr. 1260/1999 (OV L 210, 31.7.2006.) un 4. nodaļa (27.–36. pants) Komisijas Regulā (EK) Nr. 1828/2006, kas paredz noteikumus par to, kā īstenot Padomes Regulu (EK) Nr. 10883/2006 (OV L 371, 27.12.2006.).

¹⁴ Iekšējo auditoru institūts, *International Standards for the Professional Practice of Internal Auditing*.

¹⁵ Starptautiskais audita standarts 240: “Revidenta pienākums ņemt vērā iespējamo krāpšanu finanšu pārskatu auditēšanā”. Šajā standartā arī atzīts par pamatotu, ka “risks neatklāt krāpšanas radītu faktu sagrozījumu ir augstāks nekā risks neatklāt faktu sagrozījumu kļūdas dēļ, jo krāpšana var ietvert sarežģītas un rūpīgi organizētas shēmas, kas izveidotas tās noslēpšanai, piemēram, falsifikāciju, darījumu tīšu neregistrēšanu vai tīšus sagrozījumus...”

¹⁶ Sk. *Exposure Draft Practice Note to International Standard on Auditing 240 providing additional guidance on public sector issues*, 3. punkts.

---

1. Ņemt vērā šo informatīvo paziņojumu, lai palielinātu informētību un nodrošinātu, ka šo paziņojumu plaši izplata visām organizācijām, kas pārvalda struktūrfondus.

2. Izmantot informāciju, kas ietverta krāpšanas shēmās 1. pielikumā un 2. pielikumā, attiecībā uz labo praksi, lai atjauninātu procedūras, kas saistītas ar galasaņēmēju maksājumu pieprasījumu pārbaudēm un to apstiprināšanu. To var izdarīt, piemēram, iekļaujot kontrolsarakstos atsauci uz šo paziņojumu un/vai jebkuru no minētajām krāpšanas shēmām, jo īpaši situācijās, kurās riska izvērtējums var norādīt uz augstu krāpšanas risku.

3. Nodrošināt informētību¹⁷ attiecībā uz procedūrām ziņošanai par krāpšanu, piemēram, šo informāciju var ievietot pārvaldes struktūru vai starpniecības struktūru tīmekļa vietnes (skatīt procedūras ziņošanai par krāpšanu **3. pielikumā**).

4. Nodrošināt, lai vadības pārbaudes veic pienācīgi, jo tās ir svarīgs līdzeklis krāpšanas novēršanai un atklāšanai. Šeit sniegta atsauce uz norādījumiem “Norādījumi par vadības pārbaudēm, kas dalībvalstīm jāveic attiecībā uz struktūrfondu un Kohēzijas fonda līdzfinansētām darbībām 2007.–2013. gada plānošanas periodam”¹⁸.

5. Salīdziniet informāciju, tostarp pārbaudiet trešās puses informāciju, ja ir aizdomas par krāpšanu. Piemēram, tāda šaubīga faktūrrēķina patiesumu, ko izsniedzis galasaņēmējs, var pārbaudīt pie pakalpojuma sniedzēja, ja nepieciešams, pārbaudot pakalpojuma sniedzēja grāmatvedību un uzskaiti uz vietas.

---

¹⁷ Vairumā krāpšanas gadījumu izmeklēšanā izmanto saņemtās norādes un ziņojumus. Šajā saistībā noderīgi ir bezmaksas tālruņi.

¹⁸ Dokumenta COCOF 08/0020/04 galīgā redakcija 05.06.2008.

KRĀPŠANA LĪGUMTIESĪBU PIEŠKIRŠANAS UN PUBLISKĀ IEPIRKUMA JOMĀ

Bieži sastopamas un atkārtotas krāpšanas shēmas un attiecīgās krāpšanas pazīmes (draudu signāli)

Šajā pielikumā uzskaitītas sešpadsmit bieži sastopamas un atkārtotas krāpšanas shēmas un to attiecīgās pazīmes līgumtiesību piešķiršanas un publiskā iepirkuma jomā.

Šis ir papildināms vispārēji atzītu shēmu saraksts.

Šajā pielikumā plaši izmantota struktūra un saturs, kuru *ACFE*¹⁹ izmanto, mācot speciālistus krāpšanas novēršanas un atklāšanas jomā.

1. Korupcija – kukuļi un komisijas nauda

Shēmas apraksts

Par kukuļiem un komisijas naudu uzskata “vērtīgas lietas” došanu vai saņemšanu, lai ietekmētu amatpersonas rīcību vai uzņēmējdarbības lēmumu.

Neoficiāli maksājumi

“Vērtīgajai lietai” nav jābūt naudai, un bieži tā nav nauda (situācija joprojām ir divdomīga, un pārkāpuma izdarītājs var vieglāk atrast attaisnojumu, ja nepieciešams). Jebkurš materiāls ieguvums, ko dod vai saņem, lai negodīgi ietekmētu saņēmēju, var būt kukulis. Konkrētas “vērtīgas lietas”, ko dod un saņem kā kukuļus, ietver, piemēram, dāvanas, kuru vērtība pārsniedz organizāciju/uzņēmumu noteiktās robežvērtības, atmaksātus vai neatmaksātus “aizdevumus”, kredītkaršu izmantošanu, pārmaksu par pirkumiem (piemēram, maksājot EUR 500 000 par EUR 200 000 vērtu dzīvokli), dzīvokļa izmantošanu bez maksas vai ar pazeminātu īres maksu, nomātas automašīnas izmantošanu bez maksas, skaidras naudas maksājumus, fiktīvas “maksas vai komisijas naudas” samaksu ar čeku vai bankas pārvedumu, bieži norunātu procentuālu daļu par saņemtajām līgumtiesībām, ko maksā, izmantojot starpnieku vai saņēmēja izveidotu *fiktīvu uzņēmumu*²⁰ un slēptas līdzdalības daļu korumpēta darbuzņēmēja vai pārdevēja uzņēmumā. Bieži vērtīgās lietas dod šeit norādītajā kārtībā. Tas notiek tādēļ, ka puses sākotnēji var nebūt pārliecinātas par otras puses nodomiem un kukuļa maksātājs, iespējams, nevar atļauties lielākus maksājumus pirms līgumtiesību piešķiršanas.

Pēc līgumtiesību piešķiršanas lielākā daļa kukuļu tiek dota komisijas naudas veidā, un tas nozīmē, ka darbuzņēmējs maksā vai atmaksā kā “komisijas naudu” norunātu procentuālu daļu no katra saņemtā maksājuma par izrakstītu rēķinu. Neatkarīgi no kukuļdošanas veida cenas parasti ir paaugstinātas vai preču un pakalpojumu kvalitāte ir pazemināta, lai segtu maksājumu izmaksas.

---

¹⁹ Sertificētu krāpšanas izmeklētāju asociācija, www.acfe.com. Konkrētāk, struktūrai un saturam izmantots krāpšanas izmeklētājiem paredzēts mācību materiāls “*Contract and Procurement Fraud*”.

²⁰ Fiktīvs uzņēmums ir tāds uzņēmums, kas pastāv, bet faktiski neveic uzņēmējdarbību vai tam nav aktīvu.

Neoficiāli maksājumi ļauj vieglāk īstenot daudzus citus krāpšanas veidus, piemēram, fiktīvu rēķinu izrakstīšanu, fiktīvus izdevumus vai līguma noteikumu neievērošanu.

Korupcijas ietekme

Korupcijas ietekme līgumtiesību piešķiršanas un publiskā iepirkuma jomā parasti izpaužas kā neatbilstoša atlase, piemēram, viena iepirkuma pretendenta izvēle bez noteikta pamatojuma (var tikt noslēgti daudzi līgumi zem publiskajam iepirkumam noteiktās robežvērtības), nepamatoti augstas cenas, pārmērīgi liels iepirkumu skaits, zemas kvalitātes pieļaušana un piegādes kavējumi vai neizpilde.²¹

Krāpšanas pazīmes

Visbiežāk sastopamā pazīme, kas liecina par kukuļu un komisijas naudas došanu, ir līgumtiesību piešķirēja darbinieka neizskaidrojami labvēlīgā attieksme pret kādu darbuzņēmēju ilgākā laika posmā.

Citi draudu signāli:

- cieša socializācija starp līgumtiesību piešķirēja darbinieku un pakalpojuma vai produktu piegādātāju;
- neizskaidrojams vai pēkšņs līgumtiesību piešķirēja darbinieka bagātības pieaugums;
- līgumtiesību piešķirēja darbiniekam ir slēpta uzņēmējdarbība ārpus uzņēmuma;
- darbuzņēmējam šajā rūpniecības nozarē ir komisijas naudas maksātāja reputācija;
- nedokumentētas vai biežas līgumu izmaiņas, kas palielina līguma vērtību;
- līgumtiesību piešķirēja darbinieka atteikšanās no paaugstinājuma amatā, kas nav saistīts ar publisko iepirkumu;
- līgumtiesību piešķirēja darbinieka centieni neiesniegt vai neizpildīt deklarāciju par interešu konfliktu.

2. Slēpts interešu konflikts

Shēmas apraksts

Interesu konflikta situācija var rasties, ja līgumtiesību piešķirējas organizācijas darbiniekam ir slēptas finansiālas intereses attiecībā uz līgumu vai darbuzņēmēja uzņēmumu. Potenciāls interešu konflikts var nebūt pakļauts tiesiskai darbībai, ja process ir pilnīgi atklāts un darba devējs ir to laikus apstiprinājis. Darbiniekam, piemēram, var slepeni piederēt piegādātāja vai darbuzņēmēja uzņēmums, viņš vai viņa var izveidot fiktīvu uzņēmumu, lai iepirktu krājumus par mākslīgi paaugstinātu cenu, vai viņam/viņai var būt slēpta ieinteresētība īpašuma pārdošanā vai iznomāšanā.

---

²¹ Tos bieži sauc par *SPQQD* faktoriem: neatbilstoša atlase, augsta cena, pārmērīgs daudzums, zema kvalitāte, kavēta piegāde vai piegādes neizpilde.

Krāpšanas pazīmes:

- neizskaidrojama vai neparasta labvēlība pret kādu darbuuzņēmēju vai pārdevēju;
- pastāvīgi tiek pieņemts zemas kvalitātes darbs par augstu cenu utt.;
- līgumtiesību piešķirēja darbinieks neiesniedz vai neaizpilda deklarāciju par interešu konfliktu;
- līgumtiesību piešķirēja darbinieks atsakās no paaugstinājuma amatā, kas nav saistīts ar valsts iepirkumu;
- atklājas, ka līgumpiešķirēja darbinieks vienlaicīgi nodarbojas ar uzņēmējdarbību.

3. Aizliegta vienošanās par cenu piedāvājumu

Shēmas apraksts

Līgumuuzņēmēji kādā ģeogrāfiskā zonā vai reģionā vai rūpniecības nozarē var slepeni vienoties, lai nepieļautu konkurenci un paaugstinātu cenas, izmantojot dažādas aizliegtas vienošanās shēmas par cenu piedāvājumu.

Papildu piedāvājumi

Papildu piedāvājumi, ko sauc arī par “ēnu” piedāvājumiem, ir paredzēti vienīgi, lai radītu īstas solīšanas iespaidu, nevis nodrošinātu, ka pircējs pieņem piedāvājumu.

Solītāji, kuri sadarbojas, vienojas iesniegt piedāvājumus ar paaugstinātām cenām vai tīši nepieņemamus piedāvājumus, lai pieļautu, ka priekšroku gūst darbuuzņēmējs, kura piedāvājumā ir mākslīgi paaugstinātas cenas. Konkursa uzvarētājs dalās ar zaudējušajiem solītājiem ar zināmu procentuālo daļu savas peļņas, pieņem tos par apakšuzņēmējiem vai ļauj tiem iegūt citus līgumus par augstām cenām. Papildu piedāvājumus var iesniegt arī fiktīvi uzņēmumi vai meitas uzņēmumi.

Cenu piedāvājumu ierobežošana

Lai krāpnieciskās solīšanas shēmas veiksmīgi darbotos, solītāju skaitam ir jābūt ierobežotam un visiem solītājiem jāpiekrīt savvērestībai. Ja konkursā iesaistās jauns solītājs (tā sauktais „nirējs”) vai tāds, kurš nav gatavs sadarboties, cenu mākslīga paaugstināšana var tikt pamanīta. Lai to nepieļautu, savvērnieki var samaksāt ārējiem uzņēmumiem, lai tie nepiedalītos solīšanā, vai izmantot iedarbīgākus līdzekļus, lai atturētu tos no piedalīšanās. Sava monopolstāvokļa aizsardzībai savvērnieki var arī piespiest piegādātājus un apakšuzņēmējus neslēgt darījumus ar uzņēmumiem, kuri nesadarbojas.

Cenas piedāvājumu rotācija

Slepenās vienošanās dalībnieki iesniedz papildu piedāvājumus vai atturas no solīšanas, lai ļautu katram solītājam būt par zemākās cenas piedāvātāju rotācijas kārtībā. Šīs rotācijas pamatā var būt ģeogrāfiskais dalījums – viens ceļu būves darbuuzņēmējs iegūst visus darbus

---

vienā reģionā, savukārt kāds cits uzņēmums iegūst darbus blakus esošajā reģionā –, darba veids vai laiks utt.

Tirgus sadale

Uzņēmumi, kas sadarbojas, var sadalīt tirgu vai produktu līnijas un vienoties nekonkurēt viens otra zonā vai darīt to, izmantojot krāpnieciskus pasākumus, piemēram, iesniedzot tikai vienu papildu piedāvājumu. Reizēm shēmās, kas attiecas uz aizliegtu vienošanos par cenu piedāvājumu, var būt iesaistīti darbinieki – dažkārt viņiem ir finansiālas intereses attiecībā uz “konkurējošo” uzņēmumu – un saņemt daļu ieņēmumu no mākslīgi paaugstinātajām cenām.

Krāpšanas pazīmes:

- uzvarējušā piedāvājuma cena ir pārāk augsta salīdzinājumā ar tāmes aprēķiniem, publicētiem izcenojumiem, līdzīgiem darbiem vai pakalpojumiem vai vidējo rādītāju rūpniecības sektorā un taisnīgām tirgus cenām;
- visi solītāji pastāvīgi piedāvā augstas cenas;
- cenu piedāvājumu cenas pazeminās, ja konkursā iesaistās jauns solītājs;
- uzvarējušo solītāju rotācija saistībā ar reģionu, darba vietu un darbu veidu;
- zaudējušie solītāji tiek pieņemti par apakšuzņēmējiem;
- netipiskas cenu piedāvājumu shēmas (piemēram, cenu piedāvājumi atšķiras par vienādu procentuālu daļu, uzvarējušais cenu piedāvājums ir nedaudz zemāks par pieņemamo cenu robežvērtību, cena precīzi atbilst budžeta cenai, ir pārāk augsta vai pārāk tuva tai, pārāk atšķiras, skaitļi ir noapaļoti, piedāvājums nepilnīgs utt.)
- acīmredzama saikne starp solītājiem, piemēram, kopīga adrese, personāls, tālruna numuri utt.;
- darbuzņēmējs savā piedāvājumā ir iekļāvis apakšuzņēmējus, kas piedalās konkursā par galveno līgumu;
- kvalificēti darbuzņēmēji nepiedalās solīšanā un kļūst par apakšuzņēmējiem, vai zemas cenas solītājs atsauc savu dalību un kļūst par apakšuzņēmēju;
- daži uzņēmumi vienmēr solīšanā konkurē viens ar otru, bet citi to nekad nedara;
- zaudējušos solītājus nevar atrast tīmeklī, uzņēmumu katalogos, tiem nav adreses utt. (citiem vārdiem sakot, tie ir fiktīvi);
- sarakste vai citas norādes, ka darbuzņēmēji apmainās ar informāciju par izcenojumiem, sadala teritorijas vai kā citādi slēdz neoficiālas vienošanās;
- aizliegta vienošanās par cenu piedāvājumu ir konstatēta šādos sektoros un ir saistīta arī ar struktūrfondiem: asfalta klāšana, celtniecība, bagarēšana, elektroiekārtas, jumtu likšana, atkritumu likvidēšana.

---

4. Nelīdzsvaroti cenu piedāvājumi

Shēmas apraksts

Šajā krāpšanas shēmā līgumpiešķirējas organizācijas personāls sniedz privilīģētam solītājam informāciju, kas nav pieejama pārējiem solītājiem, piemēram, ka viena vai vairākas pozīcijas, kas iekļautas izsoles uzaicinājumā, netiks iekļautas līgumā (dažas pozīcijas var būt apzināti raksturotas neskaidri vai ļoti plaši, un privilīģētajam solītājam tiek sniegti norādījumi, kā pareizi rīkoties). Šī informācija ļauj privilīģētajai firmai iesniegt zemākas cenas piedāvājumu salīdzinājumā ar pārējiem solītājiem un piedāvāt ļoti zemu cenu par pozīciju, kas netiks ietverta galīgajā līgumā. Nelīdzsvaroti cenu piedāvājumi ir viena no visefektīvākajām krāpšanas shēmām, jo tādējādi krāpšana ir mazāk pamanāma nekā tad, ja izmanto citas izplatītas shēmas, piemēram, nepamatotu iepirkumu no viena piegādātāja.

Krāpšanas pazīmes:

- atsevišķu budžeta pozīciju cenas piedāvājumi ir nepamatoti zemi;
- drīz pēc līgumu piešķiršanas tiek veikti grozījumi par budžeta pozīciju svīturošanu vai prasību mainīšanu;
- budžeta pozīcijas cenu piedāvājumā atšķiras no pozīcijām faktiskajā līgumā;
- solītājam ir ciešas attiecības ar publiskā iepirkuma personālu, vai solītājs ir piedalījies specifikāciju izstrādē.

5. Specifikācijas, kas satur nepamatotus ierobežojumus konkurencei iepirkuma procedūrās

Shēmas apraksts

Uzaicinājumi cenu piedāvājumu iesniegšanai vai konkursa piedāvājumi var ietvert specifikācijas, kas ir pielāgotas atsevišķa solītāja kvalifikācijai vai tādai, ko var nodrošināt tikai viens solītājs. Tas ir īpaši izplatīts IT un citos tehniskos līgumos.

Pārāk šauras specifikācijas var izmantot, lai izslēgtu citus specifikācijai atbilstošus kandidāta piedāvājumus vai lai pamatotu iepirkumu tikai no viena piegādātāja un izvairīšanos no konkurences vispār.

Tādas specifikācijas, kas ietver nepamatotus ierobežojumus konkurencei iepirkuma procedūrās un kur priekšroka tiek dota kādam atsevišķam līgumuzņēmējam, norāda uz korupciju.

Krāpšanas pazīmes:

- tikai viens vai nedaudzi solītāji iesniedz cenu piedāvājumu;
- specifikācijas un uzvarējušā līgumuzņēmēja produktu vai pakalpojumu līdzība;
- sūdzības no citiem solītājiem;

-
- specifikācijas ir būtiski šaurākas vai plašākas nekā iepriekš izsludinātos līdzīgos uzaicinājumos sniegt cenu piedāvājumus;
  - netipiskas vai nepamatotas specifikācijas;
  - lielu skaitu konkursa līgumu piešķir vienam piegādātājam;
  - socializēšanās vai personīgi kontakti starp līgumpiešķirēja personālu un solītājiem cenu piedāvājuma procesa laikā;
  - pircējs raksturo kādu pozīciju, izmantojot zīmolvārdu, nevis vispārīgu aprakstu.

6. Cenu piedāvājuma informācijas noplūde

Shēmas apraksts

Līgumpiešķirēja, projekta izstrādātāja vai novērtētāja personāls var izpaust konfidenciālu informāciju, lai palīdzētu privilīģētajam solītājam izstrādāt tehnisku vai finanšu piedāvājumu, piemēram, tāmi, labākus risinājumus vai informāciju par konkurējošiem cenu piedāvājumiem.

Krāpšanas pazīmes:

- cenu piedāvājumu procedūras vāja kontrole, piemēram, termiņu neievērošana;
- uzvarējušais cenas piedāvājums ir nedaudz zemāks par nākamo zemāko cenas piedāvājumu;
- daži cenas piedāvājumi tiek atvērti priekšlaicīgi;
- tiek pieņemti novēloti cenas piedāvājumi;
- uzvar novēlojušais solītājs, piedāvādams viszemāko cenu;
- visi cenu piedāvājumi tiek noraidīti, un līgums tiek no jauna izsolīts;
- cenu piedāvājumu iesniegšanas periodā uzvarējušais solītājs privāti sazinās ar līgumpiešķirēja organizācijas personālu, izmantojot elektronisko pastu vai citādi.

7. Manipulācijas ar cenu piedāvājumiem

Shēmas apraksts

Vāji kontrolētā cenu piedāvājumu iesniegšanas procesā līgumpiešķirējas organizācijas personāls var manipulēt ar cenu piedāvājumiem, lai nodrošinātu kāda privilīģēta darbuņēmēja izvēli (cenu piedāvājumu maiņa, cenu piedāvājumu “nozaudēšana”, cenu piedāvājumu anulēšana, aizbildinoties ar kļūdām specifikācijās, utt.)

Krāpšanas pazīmes:

- solītāju sūdzības;

-
- vāja kontrole un nepilnīgas cenu piedāvājumu iesniegšanas procedūras;
  - norādes, ka cenu piedāvājumi ir mainīti pēc to saņemšanas;
  - kļūdu dēļ anulēti cenu piedāvājumi;
  - specifikācijai atbilstošu kandidāta piedāvājumu diskvalificēšana apšaubāmu iemeslu dēļ;
  - darba neizsolīšana no jauna, lai gan saņemts mazāks skaits cenu piedāvājumu, nekā obligāti noteikts.

8. Nepamatota līgumtiesību piešķiršana vienam pretendentam

Shēmas apraksts

Šī shēma bieži ir korupcijas sekas, jo īpaši tad, ja shēma bieži atkārtojas un ir apšaubāma.

Šādi līgumtiesības var piešķirt, ja iepirkumu sadala daļās, lai izvairītos no iepirkuma procedūras līgumcenu robežvērtībām, falsificējot pamatojumu iepirkumam no viena pretendenta, nosakot ļoti šauras specifikācijas, pagarinot iepriekš piešķirtās līgumtiesības, nevis izsludinot jaunu konkursu.

Krāpšanas pazīmes:

- līgumtiesību piešķiršana tikai vienam pretendentam, apstiprinot cenas, kas pārsniedz vai ir nedaudz zemākas par iepirkuma procedūras līgumcenu robežvērtībām;
- iepirkumi, attiecībā uz kuriem iepriekš bija konkurss, notiek bez konkursa;
- sadalīti iepirkumi, lai izvairītos no iepirkuma procedūras līgumcenu robežvērtības;
- uzaicinājums iesniegt piedāvājumu tiek nosūtīts tikai vienam pakalpojuma sniedzējam.

9. Iepirkuma priekšmeta sadalīšana daļās

Shēmas apraksts

Līgumtiesību piešķirēja personāls var sadalīt iepirkuma priekšmetu divos vai vairākos pasūtījumos vai līgumos, lai izvairītos no konkursa izsludināšanas vai augstāka līmeņa vadības pārbaudes. Piemēram, ja robežvērtība ir EUR 250 000, tad vienu preču vai pakalpojumu iepirkumu var sadalīt vairākos pasūtījumos vai līgumos, no kuriem viens ir par precēm EUR 150 000 vērtībā un otrs – EUR 125 000 vērtībā, lai izvairītos no konkursa izsludināšanas.

Iepirkuma priekšmeta sadalīšana (bieži saukta par “salami sagriešanu”) var liecināt par korupciju vai citām līgumtiesību piešķirējas organizācijas darbinieka shēmām.

Krāpšanas pazīmes:

- divi vai vairāki secīgi, saistīti iepirkumi no viena un tā paša darbuzņēmēja, apstiprinot cenas, kas ir nedaudz zemākas par iepirkuma procedūras līgumcenu robežvērtībām;
- iepirkumu priekšmeta nepamatota sadalīšana, piemēram, atsevišķi līgumi darbam un materiāliem, un katrā līgumcenas ir nedaudz zemākas par robežvērtībām, kas noteiktas, izsludinot konkursu;
- secīgi iepirkumi, kuros līgumcenas ir nedaudz zemākas par robežvērtībām, kas noteiktas, izsludinot konkursu.

10. Vairāku līgumu sajaukšana kopā

Shēmas apraksts

Darbuzzņēmējs, kam ir daudzi līdzīgi darbu pasūtījumi, var prasīt vienas un tās pašas personāla izmaksas, maksu vai izdevumus par vairākiem pasūtījumiem, tādējādi izrakstot pārāk lielus rēķinus.

Krāpšanas pazīmes:

- izrakstīti līdzīgi rēķini par dažādiem darbiem vai līgumiem;
- darbuzņēmējs izrakstījis rēķinus par vairākiem darbiem vienā un tajā pašā laika posmā.

11. Nepareizas maksas pieprasišana

Shēmas apraksts

Darbuzzņēmējs var krāpties, tīši pieprasot neatļautu vai nepamatotu maksu vai maksu, ko nevar tieši vai netieši attiecināt uz līgumu. Nepareizu maksu biežāk pieprasa saistībā ar darbaspēka izmaksām nekā materiālu izmaksām, jo darbaspēka izmaksas teorētiski var pieprasīt attiecībā uz visiem līgumiem.

Manipulācijas ar darbaspēka izmaksām iespējamās, izveidojot fiktīvas laika uzskaites lapas, sagrozot informāciju laika uzskaites lapās vai papilddokumentos vai vienkārši izrakstot rēķinu par paaugstinātām darbaspēka izmaksām bez attaisnojuma dokumentiem.

Krāpšanas pazīmes:

- pārāk lielas vai netipiskas darbaspēka izmaksas;
- darbaspēka izmaksas neatbilst līguma izpildes gaitai;
- pamanāmas izmaiņas laika uzskaites lapās;
- laika uzskaites lapas nav atrodamas;

-
- maksa par vieniem un tiem pašiem materiāliem prasīta vairāk nekā vienam līgumam;
  - netiešās izmaksas norādītas rēķinā kā tiešās izmaksas.

12. Nepareizas cenas noteikšana

Shēmas apraksts

Līgumā var būt noteikta nepareiza, proti, paaugstināta cena, ja cenu piedāvājumos darbuņēmēji nenorāda datus par pašreizējām, galīgām un precīzām izmaksām vai izcenojumiem.

Krāpšanas pazīmes:

- darbuņēmējs atsakās, kavējas vai nevar iesniegt ar izmaksām saistītus papilddokumentus;
- darbuņēmējs iesniedz prasībām neatbilstošu vai nepilnīgu dokumentāciju;
- novecojusi izcenojumu informācija;
- acīm redzami augstas cenas salīdzinājumā ar līdzīgiem līgumiem, cenu sarakstiem vai vidējo rādītāju nozarē.

13. Neatbilstība līgumā noteiktajām specifikācijām

Shēmas apraksts

Darbuņēmēji, kas neizpilda līguma specifikācijas un vēlāk apzināti sagroza faktus, apgalvojot, ka tās ir izpildītas, ir iesaistīti krāpšanā.

Šādas shēmas, piemēram, ir standartam neatbilstošu materiālu, zemākas kvalitātes detaļu izmantošana, nepieciešamā pamata neielikšana ceļu būves projektos utt. Protams, iemesls ir peļņas palielināšana, samazinot izmaksas, vai izvairīšanās no soda naudām par termiņu neievērošanu u. tml. Daudzas no šādām shēmām ir grūti atklāt bez rūpīgām pārbaudēm vai testiem, ko veic neatkarīgi attiecīgās jomas eksperti. Krāpnieki var arī mēģināt piekukuļot inspektoros.

Krāpšanas pazīmes:

- testu un pārbaudes rezultātu nesakritība ar līguma noteikumiem un specifikācijām;
- nav testu vai pārbaudes dokumentācijas vai sertifikātu;
- zema kvalitāte, slikts izpildījums un daudz pretenziju;
- norādes saskaņā ar darbuņēmēja izdevumu uzskaiti par to, ka darbuņēmējs, piemēram, nav pircis darbam nepieciešamos materiālus, darbuņēmējam nepieder vai nav nomātas darbam nepieciešamās iekārtas vai objektā nav bijis nepieciešamā darbaspēka (NB Šāda veida divkāršā pārbaude var būt noderīga).

---

14. Fiktīvi, mākslīgi palielināti vai dublēti rēķini

Shēmas apraksts

Korupcijas dēļ darbuzņēmējs var apzināti iesniegt fiktīvus, mākslīgi palielinātus vai dublētus rēķinus, vai nu darbojoties viens pats, vai slepeni vienojoties ar līgumpiešķirējas organizācijas personālu.

Krāpšanas pazīmes:

- preces vai pakalpojumus, par ko izrakstīts rēķins, nav iespējams atrast krājumu sarakstā vai sniegt par tiem pārskatu;
- nav apstiprinājuma par rēķinā iekļauto preču vai pakalpojumu saņemšanu;
- apšaubāmi pirkuma pasūtījumi par rēķinā iekļautām precēm vai pakalpojumiem vai šādu pasūtījumu vispār nav;
- darbuzņēmēja dokumentācija neatspoguļo, ka darbs ticis veikts un nepieciešamās izmaksas ir bijušas;
- rēķinā iekļautās cenas, daudzumi, pozīciju apraksts vai termiņi pārsniedz vai neatbilst līguma pozīcijām, pirkuma pasūtījumam, saņemšanas dokumentācijai, krājumu sarakstam vai izlietojuma uzskaiti;
- vairāki rēķini par vienādu summu ar vienādu rēķina numuru, datumu utt.;
- daudzkārtēja apakšlīgumu slēgšana („kaskādes” princips);
- skaidras naudas maksājumi;
- maksājumi ārzonas uzņēmumiem.

15. Fiktīvi pakalpojumu sniedzēji

Shēmas apraksts

a) atsevišķs darbinieks var apstiprināt maksājumus fiktīvam pārdevējam, lai varētu piesavināties līdzekļus. Šī shēma ir visbiežāk sastopama, ja nav nošķirti pienākumi attiecībā uz pieprasījumu, saņemšanu un maksājumiem;

b) darbuzņēmēji var izveidot fiktīvus uzņēmumus, lai konkursam iesniegtu papildu piedāvājumus, aizliegti vienojoties par cenu piedāvājumu, lai mākslīgi palielinātu izmaksas vai vienkārši izrakstītu fiktīvus rēķinus;

c) pieredze rāda, ka krāpnieki parasti izmanto uzņēmumu nosaukumus, kas ir līdzīgi īstu uzņēmumu nosaukumiem.

Krāpšanas pazīmes:

- pakalpojuma sniedzēju nevar atrast abonentu sarakstos, tīmeklī, izmantojot *Google* un citas meklētājprogrammas;
- nav atrodama pakalpojuma sniedzēja adrese;
- pakalpojuma sniedzējs norādījis nepareizu ielas nosaukumu vai tālruņa numuru;
- tiek izmantots ārzonas uzņēmums.

16. Produktu aizvietošana

Shēmas apraksts

Produktu aizvietošana attiecas uz līgumā paredzēto pozīciju aizvietošanu ar zemākas kvalitātes produktiem bez pircēja ziņas. Sliktākajā gadījumā produktu aizvietošana var apdraudēt dzīvību, piemēram, infrastruktūras vai ēku defekti. Aizvietošana ir īpaši vilinoša saistībā ar līgumiem, kuru izpildei nepieciešami dārgi, augstvērtīgi materiāli, ko var aizstāt ar līdzīga izskata daudz lētākiem produktiem. Bieži aizvieto tās sastāvdaļas, kuras nav viegli pamanāmas. Krāpšanas nolūkā pārbaudei var iesniegt īpaši izstrādātus paraugus.

Krāpšanas pazīmes:

- neparasts vai nepatentēts iepakojums: iepakojums, krāsas vai konstrukcija atšķiras no normas;
- cerētā izskata un faktiskā izskata neatbilstība;
- produktu identifikācijas numuri neatbilst publicētajiem vai kataloga numuriem vai numerācijas sistēmai;
- testa prasību neizpildes vai atteices ekspluatācijā rādītāji zemāki nekā vidējie rādītāji, drīz nepieciešama detaļu nomaiņa vai ir augstas izmaksas par tehnisko apkopi vai remontu;
- atbilstības sertifikātus parakstījušas personas, kas nav kvalificētas vai nav oficiāli pilnvarotas;
- būtiskas atšķirības starp tāmi un materiālu faktiskajām izmaksām;
- darbuzņēmējs neiekļaujas darbu grafikā, bet ātri atgūst nokavēto;
- netipiski vai iznīcināti sērijas numuri; sērijas numuri neatbilst pareizai ražotāja numerācijas sistēmai;
- rēķinu vai krājumu vienību numuri vai apraksts neatbilst pirkuma pasūtījuma nosacījumiem.

**KRĀPŠANA SAISTĪBĀ AR DARBASPĒKA IZMAKSĀM UN KONSULTĀCIJU
PAKALPOJUMIEM**

**Bieži sastopamas un atkārtotas krāpšanas shēmas un attiecīgās krāpšanas pazīmes
(draudu signāli)**

Šajā pielikumā uzskaitītas bieži sastopamas un atkārtotas krāpšanas shēmas un sniegts šo shēmu un attiecīgo pazīmju apraksts konsultāciju pakalpojumu jomā.

Galveno kontroli darbaspēka uzskaites sistēmā nodrošina atsevišķs darbinieks un šā darbinieka gatavība precīzi uzskaitīt darba laiku.

Šis ir arvien papildināms vispārēji atzītu shēmu saraksts.

1. Darbaspēka izmaksas

Shēmas apraksts

Bez ārējas neatkarīgas vai fiziskas pārbaudes darba uzskaitē ir ļoti pakļauta manipulācijām. Projekta virzītājs var apzināti pieprasīt samaksu par fiktīvu darbaspēku, tieši un netieši. Svarīga nozīme ir tam, vai darbinieka laika samaksa tiek prasīta par to projektu, kurā šis darbinieks faktiski strādā. (Iespējams, ka nav trešās puses dokumentācijas, piemēram, rēķinu, pirkuma pasūtījumu utt. darbaspēka izmaksu attaisnojumam).

Krāpšanas pazīmes:

- atšķirīgi samaksas pieprasīšanas veidi;
- pēkšņas, būtiskas izmaiņas samaksas noteikšanā;
- pieprasītās maksas samazinājums projektiem/līgumiem, kuru limiti pārsniegti vai tuvu ierobežojumiem;
- neproporcionāli liela darbinieku procentuālā daļa samaksu pieprasa netieši;
- lielu skaitu darbinieku pārklassificē no tiešiem uz netiešiem samaksas pieprasītājiem un otrādi;
- vienus un tos pašus darbiniekus pastāvīgi pārklassificē no tiešiem uz netiešiem samaksas pieprasītājiem un otrādi;
- vāja iekšējā kontrole attiecībā uz darbaspēka samaksas pieprasīšanu, piemēram, darbinieki laika uzskaites lapas paraksta iepriekš, darbinieku darba uzskaites lapas aizpilda darbu vadītājs, darba laika uzskaites lapas aizpilda ar zīmuli vai tās aizpilda darba samaksas perioda beigās;
- faktiskās stundas un samaksa eiro parasti atbilst vai ir tuvu budžeta summām;

- koriģējošu ierakstu izmantošana žurnālā, lai pārvietotu izmaksas starp līgumiem, izpēti un attīstību (*R&D*) un saimniecisko darbu;

- būtisks maksas pieaugums vai samazinājums jutīgiem kontiem;

- darbinieka laika samaksa atšķiras no saistīto komandējuma izdevumu maksas.

2. Nekompensēts virsstundu darba laiks

Shēmas apraksts

Projekta virzītājs var apzināti prasīt fiktīvu maksu par virsstundām, ja nav paredzēts neformāls papildu stundu novērtējums, piemēram, papildu brīvais laiks. Svarīga nozīme ir tam, vai darbinieka laika samaksa tiek prasīta par projektu, kurā šis darbinieks faktiski strādā. Nav trešās puses dokumentācijas.

Krāpšanas pazīmes:

- kvalificētam personālam jāstrādā būtiski daudz neapmaksātu virsstundu dažādos projektos – gan tieši, gan netieši;

- darbinieki, kas saņem mēnešalgu, norāda samaksai tikai parastās darba stundas jebkurā dienā ilgākā laika periodā;

- vadība izdod rīkojumu neapmaksāt virsstundas, bet noteikt darbiniekiem prēmiju atkarībā no papildus nostrādātajām stundām;

- darbs pie līgumiem/projektiem, kuru limits pārsniegts, notiek vienīgi neapmaksātu stundu laikā.

3. Konsultāciju/profesionālie pakalpojumi

Shēmas apraksts (pamatā izmantots īsts gadījums)

Pakalpojumi bija pienācīgi pamatoti, izmantojot sīki izstrādātus konsultāciju līgumus, rēķinus un atskaites. Aptvertie jautājumi attiecās uz darbuzņēmēja darbību un sniedza piemērotus ieteikumus, kā uzlabot atsevišķu darbību efektivitāti. Darbuzņēmējs īstenoja ieteikumu lielāko daļu. Attiecīgie līgumi ietvēra nepieciešamo detalizācijas pakāpi, un maksa tika uzskatīta par atbilstīgu.

Tomēr bija daži līgumslēdzēju uzņēmumi, kuru pakalpojumi iepriekš netika izmantoti. Līgumos nebija īpaši norādīts, kādus pakalpojumus šie uzņēmumi sniegs; tomēr tajos bija sīki norādīts, kas veiks pakalpojumus, un attiecīgā stundas tarifa likme. Personu dzīvesgājuma aprakstu nebija. Jauno uzņēmumu maksa bija augstāka. Uzņēmuma pārstāvis nevarēja paskaidrot, kāpēc šī samaksa ir lielāka, vai konkretizēt sniedzamos pakalpojumus.

Turklāt šo uzņēmumu rēķinos par sniegtajiem pakalpojumiem nebija konkrēta pakalpojumu apraksta un tajos bija vienīgi atsauces uz līgumu. Rēķina summa bija vienreizējs maksājums bez sadalījuma patērētajās stundās, bez stundas tarifa likmes, komandējuma izdevumiem vai

---

citiem izdevumiem. Nebija komandējumu atskaišu, kā arī citu kopsavilkuma ziņojumu. Par šiem uzņēmumiem nebija pieejama nekāda papildu informācija; organizētājs spēja sniegt vienīgi mutvārdu apliecinājumus par pakalpojumu saņemšanu.

Visbeidzot rēķinos kā pasta adrese bija uzrādīta pastkatīte un uzņēmumi nebija atrodami tālruņu abonētu sarakstos.

Krāpšanas pazīmes:

- nav oficiāli parakstītas vienošanās vai līgumi; tomēr tiek maksātas lielas summas par “sniegtajiem pakalpojumiem”, pamatojoties uz rēķiniem, kuri ir nekonkrēti;

- ir oficiālas vienošanās vai līgumi, bet tajos nav konkrēti aprakstīti sniedzamie pakalpojumi un nav citu attaisnojuma dokumentu, piemēram, konkrētu rēķinu, komandējumu atskaites vai izpētes, kas attaisnotu izdevumus;

- samaksātie pakalpojumi tika izmantoti, lai nepiemērotā veidā iegūtu, izplatītu vai izmantotu informāciju vai datus, ko aizsargā likums vai regula;

- samaksāto pakalpojumu nolūks bija nepiemērotā veidā ietekmēt uzaicinājuma saturu, konkursa piedāvājuma vai cenu piedāvājuma novērtējumu, līguma tiesību piešķiršanas kandidāta izvēli vai līguma apspriešanu, grozījumus vai pretenzijas. Nav nozīmes tam, vai līgumtiesības piešķirtas galvenajam darbuzņēmējam vai jebkura līmeņa apakšuzņēmējam;

- samaksātie pakalpojumi tika iegūti vai sniegti, pārkāpjot statūtus vai noteikumus, kas aizliedz neatbilstošu uzņēmējdarbības praksi vai interešu konfliktu.

4. Darbaspēka kategorijas

Shēmas apraksts (pamatā izmantots īsts gadījums)

Darbuzņēmēja cenu piedāvājums atjaunojamam laika un materiālu (*T&M*) līgumam, kura līgumtiesības pēdējos divus gadus bija piešķirtas ik gadu, parādīja, ka faktiskās stundu likmes bija būtiski mazākas par iecerētajām likmēm, izņemot administratīvā personāla kategoriju. Kad līguma konkurss tika sākotnēji izsludināts, sākotnējā piedāvājumā bija norādīts, ka vajadzīgais darbaspēks ir pilnīgi nokomplektēts. Kad līgumtiesības bija piešķirtas, darbuzņēmējs pieņēma darbā / izmantoja darbiniekus, kuru mēnešalgas bija mazākas nekā iecerētās. Dažu jaunpieņemto darbinieku kvalifikācija bija zemāka salīdzinājumā ar konkursa prasībām. Darbuzņēmējs bija iekļāvis jaunpieņemtos darbiniekus tādās darbaspēka kategorijās, kurām tiem nebija pietiekama kvalifikācija.

Krāpšanas pazīmes:

- ievērojama starpība starp piedāvātajām un faktiskajām vienību izmaksām vai daudzumu bez atbilstošām darba mērķa vai darba veikšanai nepieciešamo prasību izmaiņām;

- rēķinu pastāvīga izrakstīšana par katru (darba) uzdevumu atbilstoši līgumā noteiktajai maksimālajai robežai. Izņēmums būtu, ja līgumā/darbuzdevumā būtu norādīts, par kādu stundu skaitu izrakstīt rēķinu;

-
- atsevišķas personas, kas bija paredzētas kā “galvenie darbinieki”, nestrādā šā līguma ietvaros;
  - ierosinātā darbaspēka pamatā nav pašreizējais darbaspēka. Jāpieņem darbā daudz jaunu darbinieku. Jaunpieņemtā darbaspēka stundu likmes ir būtiski zemākas nekā ierosinātās;
  - darbinieku amata prasmes neatbilst amata prasmēm, kas norādītas darbaspēka kategorijai vai līguma prasībām;
  - uzņēmums parasti pieprasa maksu tieši saskaņā ar līgumu, bet saviem darbiniekiem maksā netieši;
  - partneru, valdes locekļu, pārraugu un citu darbinieku laika samaksu prasa neatbilstoši līguma nosacījumiem vai uzņēmumā pieņemtajai uzskaitvedības praksei un kārtībai.

PROCEDŪRA ZIŅOŠANAI PAR KRĀPŠANU EIROPAS KRĀPŠANAS APKAROŠANAS BIROJAM (*OLAF*)

Vadošās iestādes vai citas varas iestādes, kas izraudzītas ziņot *OLAF* par pārkāpumiem un krāpšanu,

iesniedz ceturkšņa ziņojumu saskaņā ar Komisijas Regulu (EK) Nr. 1681/94 un (EK) Nr. 1831/94 par gadījumiem, kas attiecas uz 2000.–2006. gada plānošanas periodu, un saskaņā ar Komisijas Regulu (EK) Nr. 1828/2006 (no 27. līdz 36. pantam) par gadījumiem, kas attiecas uz 2007.–2013. gada plānošanas periodu.

Īpaši norādījumi revīzijas iestādēm²²

Auditors veic revīziju, lai gūtu pietiekamu pārliecību par to, ka vadības un kontroles sistēmas funkcionē efektīvi un attiecīgi apstiprinātie izdevumi ir likumīgi un pareizi. Auditoram nav jābūt personai, kuras galvenais uzdevums ir atklāt un izmeklēt krāpšanu. Tomēr, gūstot pietiekamu pārliecību, auditors veic auditu ar profesionāla skepticisma attieksmi²³. Ja risku novērtēšanas, audita plānošanas vai sistēmas un padziļināto pārbaūžu laikā auditors secina, ka apstākļi liecina par iespējamu krāpšanu, viņam/viņai jāzina, kā rīkoties, ja ir aizdomas par krāpšanu, un kā ziņot par to.

Aizdomas par krāpšanu **nedara zināmas pārbaudāmajai saimnieciskajai vienībai** (lai nodrošinātu krāpšanas pierādījumu saglabāšanu).

Auditoriem jāinformē vadošā iestāde vai cita varas iestāde, kam uzdots ziņot par pārkāpumiem *OLAF*, par aizdomām par krāpšanu (ja vien iespējamā krāpšana neattiecas uz pašu vadošo iestādi vai citu norikotu atbildīgo varas iestādi), lai tā varētu veikt nepieciešamos pasākumus, kā arī aizsardzības pasākumus Kopienas finanšu interešu aizsardzībai, tostarp saskaņošanu ar dalībvalstu iestādēm, kuru kompetencē ietilpst krāpšanas gadījumu/pārkāpumu atklāšana.

Vispārīgas norādes ES pilsoņiem

Jebkura persona var informēt *OLAF* par aizdomām par krāpšanu vai korupciju, kas skar Eiropas Savienības finanšu intereses. Vispārējais noteikums – jo agrāk informē un jo konkrētāka ir informācija, jo labāk. Jāiesniedz arī visi pieejamie šo informāciju apstiprinošie dokumenti.

Šajā sistēmā būtiska nozīme var būt *OLAF* Krāpšanas novēršanas komunikatoru tīklam (*OAFCN*) (*), kas ietver *OLAF* pārstāvi, personas, kuras atbild par sabiedriskajām attiecībām, un dalībvalstu izmeklēšanas dienestu preses sekretārus, ar kuriem *OLAF* sadarbojas dalībvalstīs.

---

²² Reģionālās politikas ģenerāldirektorāts un Nodarbinātības, sociālo lietu un vienlīdzīgu iespēju ģenerāldirektorāts ir noteicis saviem auditoriem un personālam iekšēju procedūru ziņošanai par krāpšanu.

²³ ISA 240 – Auditora pienākums ņemt vērā krāpšanu finanšu pārskatu audita laikā profesionālo skepticismu, ko definē kā “attieksmi, kura ietver vērīgu prātu un kritisku audita pierādījumu novērtēšanu”. (*IFAC, "Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements"*)

* http://ec.europa.eu/anti_fraud/olaf-oafcn/en.html

Ir iespējams versties *OLAF* birojā visās oficiālajās valodās, izmantojot šādus kanālus:

- nosūtot vēstuli uz: European Commission, European Anti-Fraud Office (OLAF), Investigations+Operations, B-1049 Brussels, Belgium;
- nosūtot elektronisku vēstuli uz: OLAF-COURRIER@ec.europa.eu
- pa bezmaksas tālruni (<http://ec.europa.eu/anti-fraud>).

Kontaktinformācija: http://ec.europa.eu/anti_fraud/contact_us/index_en.html